

Kennemer duinlandschap en natuur

Natuur en landschap van Kennemerland behoren zowel naar Nederlandse als Europese maatstaven tot de top. Het hele boek door worden die kwaliteiten belicht. Ter inleiding gaan we de mooiste plekken van de streek langs, met als afsluiting een lijstje met bijzondere planten, dieren en paddenstoelen die specifiek zijn voor Kennemerland: ambassadeurs van een landschap.

De meest gevarieerde natuur in Kennemerland van zuid naar noord: door konijnen beknabbelde zeeduinen in de Amsterdamse Waterleidingduinen, duinrooshellingen in het Kraansvlak, landgoederen met oude bomen in Elswout en het piepjonge Kennemerstrand.

Vervolgens de Kennemerduinen, met sinds kort weer natte duinvalleien en struwelen in Duin en Kruidberg. Benoorden het kanaal liggen prachtige duinen bij zeedorpen als Wijk aan Zee en Egmond. Graslanden schitteren in het infiltratiegebied Castricum en in de polders bij Heemskerk en Bakkum. Bezuiden Egmond duinvalleien en oude cultuurlandschappen, ten noorden de Wimmenumerduinen met de oude landjes. Aansluitend het kilometerslange kalkovergangsgebied, van de Woudweg tot voorbij Bergen aan Zee, met het Bergerbos en 't Oude Hof; als slot de hei en de naaldbossen in Schoorl.

Kenmerkend voor Kennemerland en van grote invloed op de duin natuur is het feit dat in het zuiden het zand veel kalk bevat (tot boven de 10%) en in het noorden weinig (minder dan 1%). Het overgangsgebied ligt tussen Egmond en Bergen. De hoeveelheid kalk bepaalt onder meer of er veel of weinig hei staat en of er veel of weinig struiken groeien. Het duin is dus niet overal hetzelfde.

Dat blijkt ook uit de ontstaansgeschiedenis. Tussen Velsen en Bergen aan Zee lagen vroeger de uitgestrekte riviermonding van een Rijntak, het Oer-IJ (gesloten rond het begin van de jaartelling) en het oudere Zeegat van Bergen (gesloten rond 1500 v.Chr.). Zuid-Kennemerland is daardoor ouder dan Noord-Kennemerland. Voor het gebied tussen Schoorl en Camperduin ligt het weer anders: dat is het zuidelijkste deel van een oude noordelijke kustboog, die ook de Waddeneilanden omvatte (kalkarm zand).

In Zuid-Kennemerland versterken twee gradiënten elkaar: een klimatologische en een bodemkundige. Van west naar oost wordt het kli-

maat minder heftig (wind, branding, stuivend zand). In dezelfde richting neemt ook het kalkgehalte van de zandbodem af door toenemende menging van jong zand met een oude ontkalkte strandwal. Vanaf de zee oostwaarts is hierdoor een zonerings te zien van de diverse fasen van duinvorming bij afnemende kalkrijkdom. Deze zonerings is zichtbaar door beeldbepalende soorten als helm (zeereep), dauwbraam (overstoven, begroeide duinen, kunstmatig vastgelegd sinds ca 1850), duindoorn (middenduin, ca 1600), fakkelgras (hellingen met duinrozen, deels ontkalkt, ca 1200) en bos (binnenduinrand), soms nog gevolgd door oude duinen op strandwallen.

In het Noordhollands Duinreservaat is de situatie totaal anders: de jonge duinzanden die het Oer-IJ hebben laten verzanden en er tot de Castricumse Papenberg aan toe overheen waaiden, zijn zeer kalkrijk. Daardoor ligt hier het *dauwbraamlandschap*. De dauwbraam, een kruipende bramensoort, zet hier de toon. Dit landschap komt binnen Europa alleen in Nederland voor, in haar gaafste vorm tussen Noordwijk en Egmond. In door konijnen en schapen begraasde delen van het dauwbraamlandschap komt in het Noordhollands Duinreservaat veel duinpaardenbloemgrasland voor met bijzondere soorten als het zandviooltje.

In het kalkovergangsgebied tussen Egmond en Bergen, waar minder kalkrijk zand aanwezig was en een menging optrad met kalkarm zand van nabij Schoorl, is een fijn mozaïek van duinrooshellingen te zien. Richting Bergen groeien hei en natuurlijke berkenbosjes met landelijk sterk bedreigde soorten als stofzaad en vogelnestorchis. De oude eikenbosjes in dit gebied zijn weergaloos door paddenstoelen als de roodnetboleet en mossen als het groot gaffeltandmos.

Bijzondere en soms unieke soorten

Van de naar schatting 10.000 soorten planten, dieren en paddenstoelen van het duin worden in dit boek vooral de soorten beschreven die beeldbepalend, kenmerkend of van groot belang voor de vorming van het landschap (zoals helm) zijn. Hier volgt een selectie van soorten die in Kennemerland een vitale populatie hebben. Zeldzame soorten waarmee het in dit gebied soms heel goed gaat en ook enkele exclusieve soorten: ambassadeurs van Kennemerland.

Planten

BERIJPTE VILTROOS	in ons land alleen tussen Wijk aan Zee en Bergen
DUINRIJPMOS	overal zeldzaam, maar vrij algemeen in Kennemerland
HONDSKRUID	een groeiende duinpopulatie
ROZENKRANSJE	de enige vitale populatie in ons land
ROZETMOS	bedreigd; buiten de duinen zeer zeldzaam
VELDGENTIAAN	zeer bedreigd, maar gaat in Noord-Kennemerland vooruit
VOGELNESTJE	de enige vitale populatie in ons land
ZANDVIOOLTJE	het grootste deel van de Nederlandse populatie

Paddenstoelen

PEPERBUS	in kalkrijk duin onder meidoorns
SLIJMRAND KAALKOPJE	op paardenmest bij Egmond, nieuw in het duin

Vogels

GRAUWE KLAUWIER	sinds enkele jaren terug als broedvogel
TAPUIT	vitale populatie aanwezig bij Bakkum

Reptielen

HAZELWORM	de enige duinpopulatie van Nederland in Zuid-Kennemerland
-----------	---

Insecten

AARDBEIVLINDER	een vitale populatie
BLAUWVLEUGELSPRINKHAAN	een vitale duinpopulatie
BOSKREKEL	alleen in de duinen bij Bergen
DUINPARELMOERVLINDER	de belangrijkste populatie van Nederland
KOMMAVLINDER	vitale populaties in duinen vlakbij de kust

Landslakken

HEIDESLAK	tussen Egmond en Heemskerk, de enige vitale populatie in ons land
WIJNGAARDSLAK	de enige kustpopulatie

Een meer complete lijst van deze 'ambassadeursoorten' staat op www.duinenenmensen.nl

